

З наведеної ситуації доречно відділити думку Платона від історико-філософського дискурсу та означити соціокультурний ландшафт, на якому і пропонується розглядати феномен посередності в соціальному та культурному вимірах. Деградація культурних ландшафтів, зниження ролі освіти і науки призводять до кризи, за якої на перший план виходить посередність, що виникає із власного проміжного положення.

Проблема посередності в культурі та культури посередності проявляється у той момент, коли ставиться питання про місце посередності стосовно бінарних опозицій, які чітко розмежовують простори етики, естетики, ідеології тощо. Наприклад, розглядаючи опозиції високе\низьке, добре\зле, правда\брехня, усереднена позиція буде наступна: не високе і не низьке, не добре і не погане, ні напівправа і ні напівбрехня. Цей приклад можна простежити в аксіологічній сфері посередності, яка виглядає серединним положенням ціннісної шкали. Це положення виправдовує замикання власного Я на самому собі, що і стає однією з прикметних характеристик посередності, яка, з одного боку, замикається на власному Я, а з іншого, делегує його абстрактному Ми, яке і представляє собою множинність людей.

Культурологічна проблема посередності міститься в кількох площинах: 1) взаємозв'язок (соціального) соціокультурного розвитку та перехід від індустріальної до постіндустріальної економіки, 2) проблема масової культури відносно інтернет-простору та розвиток нових інформаційних технологій, 3) ціннісні орієнтири сучасності, 4) семіотика посередності. Кожна з цих площин відповідає чотирьом сферам дослідження посередності, а саме: 1) соціальне проміжне положення посередності серед людей та визначення економічних факторів, які зумовили можливість такого положення в сучасності; 2) технологічний прогрес і включення масової культури в інтернет-простір; 3) посередність як соціальна ланка, для якої характерний певний набір цінностей; 4) інтернет як місце, у якому відбувається інтенсифікація семіозису і в якому можна віднайти сліди посередності.

Таким чином, можна висувати: поняття посередності не відображає ставлення однієї особи до іншої, а вказує на проміжне положення індивіда в соціокультурній площині. Це зумовлює наступний крок до розгляду посередності в якості феномену, який має детериторіальну природу і проявляє себе в момент культурної кризи, а саме — пояснити культурологічну проблематику посередності стосовно техногенного розвитку цивілізації, який надає нові можливості для утвердження посередності як єдиної можливої соціальної форми в сучасності.

Н. Ігнат'єва

ПЛАСТИЧНА КУЛЬТУРА ЯК ПРЕДМЕТ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

N. Ihnatieva

PLASTIC CULTURE AS A SUBJECT OF CULTURAL RESEARCH

Потреба людини в русі була необхідністю у виживанні первісного суспільства. У процесі полювання, збирання, рибальства проявлялися спритність, витривалість, велика фізична сила, завзятість та відвага. Поряд з цим відбувалося відділення певних рухів і перетворення їх у тренувальні вправи; під час важливих подій свого життя виникала потреба виразити в ритуалах свої емоції та почуття через танець; поступово народжувалися жести як знаки інформаційної невербальної комунікації.

Людина існувала в просторі й пристосовувалася до довкілля. Основні форми руху — хода, стрибки та біг — до сих пір використовуються людьми в житті і, якщо міркувати про відносно здорову людину, тобто не беручи до уваги різноманітні (психологічні та фізичні) відхилення у стані здоров'я та вік самої людини, відбувається це майже несвідомо. Поступово в процесі історичного розвитку суспільства в культурі побуту і спілкування, художньо-образної діяльності людини формуються уявлення про об'ємність і виразність форм, силу й гнучкість та узгодженість рухів і жестів. Для означення цих характеристик динаміки і статичності людського тіла дослідники стали вживати поняття «пластика». До змісту цього поняття входили також і такі невід'ємні компоненти філософсько-естетичного значення, як міра, гармонія, краса, округлість і витонченість форм. Найбільш яскраво пластичні виміри людської діяльності втілюються у сфері художньої культури, особливо в мистецтві. Так виникає поняття «пластичні мистецтва». Але пластика як феномен буття виразно виявляється і поза межами мистецтва — практично в усіх формах соціокультурної діяльності людини. Тому цілком логічно в якості предмета культурологічних досліджень визначати більш широке за змістом явище — пластична культура.

Отже, вивчаючи пластичну культуру в глобальному соціокультурному просторі, виникає потреба з'ясувати значення цього терміну для подальшого точного оперування ним.

У виданнях Н. Ю. Большої та Н. І. Єфімчук «Термінологічний словник з культурології» (2004), З. В. Гіптерис «Культурологічний словник-довідник» (2006), П. Е. Герчанівської «Культурологія: термінологічний словник» (2015) такий термін взагалі відсутній, і навіть приблизно схожого до нього немає. У «Словнику культурологічних термінів» 2012 р. (укл. О. Д. Паршакова) зустрічаємо поняття «пластичні мистецтва», або мистецтва просторові, тобто такі, що об'єднують всі види мистецтва, твори яких існують у просторі. Як вказує автор, пластичні мистецтва умовно й відносно поділяють на образотворчі й необразотворчі. До образотворчих належать: живопис, скульптура, графіка, монументальне мистецтво; до необразотворчих — архітектура, декоративно-ужиткове мистецтво. Але в цьому списку не згадуються ні спорт, ні танець, ні пантоміма чи сценічний рух як елемент акторської майстерності, незважаючи на те, що вони також існують у просторі і створюють художні образи. Отже, відносно фізичних можливостей людини і їхнього художнього відтворення, термін «пластична культура» в словнику також відсутній. У «Словниках мистецьких термінів» (2016 р., укл. Г. Сотська, Т. Шмельова та 2020 р., укл. І. А. Ширяєвська, Н. В. Білоконь) присутній термін «пластика» як художнє вираження об'ємності у творах образотворчого мистецтва.

Окремо вивчаються спорт, танець та сценічні мистецтва як різновид людської діяльності; окремо — пластика людини як вид невербальної комунікації, що супроводжує мовлення людини, але такого терміну як «пластична культура» не існує. Незважаючи на це, характеризуючи фізичні дані актора, танцюльника чи просто людини в житті, доволі часто використовують слово «пластичний», вказуючи на його вміння рухатися. «Словник української мови» (СУМ-11) підтверджує значення слова «пластичний» як такий, що виражає пластику в рухах, позі тощо. Міркуючи про рухи, жести й т. ін., можна використовувати «пластичний» зі значенням «гармонійно узгоджений, плавний, граціозний». У будь-якому випадку значення слова «пластичний» використовується стосовно «пластики». У тому ж «Словнику

української мови» (СУМ-11) можна знайти декілька значень слова «пластика», одне з яких позначає мистецтво ритмічних та гармонійних рухів і жестів.

Отже, цілком доцільно, на нашу думку, у культурологічних дослідженнях використовувати поняття «пластична культура», яке охоплює широкий спектр фізичних і духовних здібностей людини, включаючи не тільки художньо-творчу діяльність, зокрема сценічне мистецтво (танець, пантоміма, клоунада, пластичний, драматичний та музично-драматичний театри), а й інші культурні надбання людства — фізична культура, спорт, дозвілєва діяльність, політика, бізнес і та ін.

Д. Сокол

УКРАЇНСЬКИЙ ВЕРТЕП — «ПУНКТ НЕЗЛАМНОСТІ»

D. Sokol

UKRAINIAN NATIVITY SCENE — “POINT OF RESILIENCY”

Вертепна традиція в українській культурі є відображенням релігійного, соціального, політичного життя народу. Сучасна ситуація в Україні, що визначається спротивом вторгненню РФ в Україну, боротьбою за збереження державності, не є виключенням. Від початку війни у 2014 р. та до початку 2023 р. склалися нові формати репрезентації вертепу. Серед них виокремимо:

Волонтерський вертеп — виступи учасників дійства проводилися в шпиталях для військовопоранених, у храмах, бібліотеках. Значна частина виступів проводилася з метою благодійних зборів на потреби ЗСУ;

Військовий вертеп — вертепний марафон у фронтовій зоні від захисників: воїни з різних куточків України приєднуються до участі в імprovізаційних виступах (колядки, сцени з вертепу), демонструючи регіональну єдність;

Вертеп в укритті — ще одна ланка невинного руху репрезентації виступів на станціях метро Києва та Харкова, бомбосховищах (будинків культури, центрів творчості, лікарнях, школах);

Вертеп «пункт незламності» — виступи біля пам'ятників культурним діячам (особливо біля пам'ятника Т. Г. Шевченку у Львові, Києві, Харкові). Усвідомлення учасниками небезпеки через постійні повітряні тривоги і важливості голосу кожного підсилювало бажання виступити зі своїм вертепом, заспівати колядки одночасно зі всією Україною. Останнє стало можливим завдяки акції «Нова радість стала», ініційованій організаторами фестивалю «Харків Вертеп-фест 2023 онлайн». Також до акції долучилися українці Польщі, Чехії, Словаччини, Канади, Німеччини, де на площах чи у соборах одночасно співали колядку;

Вертеп за кордоном — дійства, організовані біженцями. У січні 2023 р. відбулася вертепна хода в Берліні, Варшаві, Празі. Крім того відбулися виступи у соборах і недільних школах за кордоном. Учасники вбачали у цих діях можливість продемонструвати європейській спільноті, що Україні є що обстоювати, і це не лише територія, а й культура та традиції;

Вертеп як антиокупація — репрезентація вертепного дійства біженцями з Маріуполя. Мета — утративши все, нести правду через культурний пласт, самоідентифікацію.

Узагальнюючи матеріали різноманітних репрезентацій цьогорічного вертепу відзначимо деякі нові риси. Зокрема, український вертеп 2023 р. представив оновлення образів: Ірод — це Путін, захисники/захисниці — янголи, Козак —